

EESTI KIRJANDUS

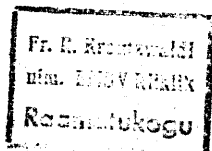
EESTI KIRJANDUSE SELTSI VÄLJAANNE

VI

KRISTJAN RAUD, EESTI MUINASTÖÖST. —
J. AUDOVA, KEELE SÜNDIMINE MODERNI
HINGETEAUSE SEISUKOHALT. — EESTI KIRJAN-
DUSE SELTSI HINNAKUULUTUSE ARUANNE. —
C. R. JAKOBSONI KIRJAD PROF. J. KÖHLERILE. —
KIRJANDUSLIK ÜLEVAADE: J. AUDOVA: EDU-
ARD VON KEISSERLING, HELGED PÄEVAD. — J.
TAMMEMÄGI, MATEMATIKA SÖNASTIKU VENE-
KEELNE OSA.

TOIMEKOND: V. GRÜNTAL, J. JÖGEVER,
A. JÜRGENSTEIN, M. KAMPMANN, J. LUIGA,
W. REIMAN, J. TÖNISSON

SEITSMES AASTAKÄIK 1912

TRÜKITUD „POSTIMEHE“ TRÜKIKOJAS — TARTUS, 1912

Eesti Kirjanduse Seltsi usaldusmehed

nute liikmete ja aastamaksude ja kunkirja „Eesti Kirjanduse“ tellimiste vastuvõtmiseks:

- Alistes: kooliõpetaja P. Kiwirist.
 Amblas: köster K. Preisberg.
 Aseris: vabrikuaemetnik J. Einberg.
 Audrus: kooliõpetaja H. Kotkas.
 Friedrichstadtis: kooliõp. M. Okas.
 Gatshinas: õpetaja O. Palsa.
 Haapsalus: organist A. Tamberg.
 Helmes: kooliõpetaja A. Krimm.
 Helsingis: õp. A. Nigol.
 lisakus: köster R. Hansen.
 Jamburis: õp. J. Treumann.
 Kadrinas: wallakirjutaja A. Krimm, Undlas.
 Kambjas: õpetaja F. Ederberg, üliõplane Jaan Sossi.
 Karksis: vallakirjutaja J. Ilwes.
 Karulas: kooliõpetaja A. Anton.
 Keilas: õpetaja J. Kukk.
 Keenis: mõisapidaja J. Grünberg.
 Kiiewis: O. Jankowitz.
 Koerus: kooliõpetaja J. Sõster.
 Kolga-Jaanis: õpetaja W. Reiman.
 Kõpus: wallakirjutaja A. Lorits.
 Krimmis: kooliõp. Aug. Luukas.
 Kursis: kooliõpetaja M. Ulk.
 Laiusel: kooliõpetaja J. Riomar, õp. J. Kõpp.
 Miitavis: Dr. M. Ostrow, Литейная 14.
 Moskvas: J. Boesberg, Брюсов. пер. д. Ермакова, кв. 29.
 Mõisakülas: raudteeam. W. Sumberg.
 Mustvees: T. Wapper.
 Narvas: kooliõp. J. Speek, õp. J. Jalajas, kaupmees W. Otter, arvepidaja J. Schulbach.
 Nõos: õpetaja M. Lipp.
 Otepääs: vallakirjutaja G. Wulff.
 Paides: J. Gustel.
 Palamusel: pr. Helene Warik, Kuremaal.
 Palmsis: vallakirjutaja H. Mühlbach.
 Paistus: õpetaja J. Bergmann.
 Pärnus: Dr. S. Talwik, raamatu-kaupm. J. Karu ja A. Küng.
 Peeterburis: kooliõpetaja T. Riomar, Офицерская 54, raamatupidaja M. Jaakson, „Põhja Wastast. Kredit-Ühisuses“, В. Конюшен. 10, „Ühiselu“ raamatukaupluses A. Einer, Офицерская 5, raamatu-kaupmees K. Leopas, Невский пр.
 Pihkwas: Dr. G. Reimann.
 Pillistveres: Dr. J. Loorberg, õp. B. Steinberg.
 Puhjas: õpetaja J. Walk.
 Pöidel: õpetaja C. Sitska.
 Põltsamaal: köster H. Leppik.
 Põlvas: kooliõpetaja J. Kala.
 Rakveres: raamatukaupm. P. Erna, kooliõpetaja J. Seljamaa.
 Rannus: köster J. Kompus.
 Raplas: õpetaja J. Liiw.
 Räpinas: kooliõpetaja H. Heering Meeksis, kaupmees S. Keerd.
 Riias: vannutatud advokat J. Jaakson, Paulucci uul. 3, üliõpl. M. Raud, C. Lokko, üliõpl. W. Kurg.
 Rõuges: kooliõpetaja A. Assor.
 Samaras; Joh. Liuwe.
 Simunas: köster E. Peterson.
 Suure-Jaanis: köster H. Kapp.
 Tallinnas: kooliõpetaja Ch. Brüller, raamatukaupm. A. Busch, „Päevalehe“ toimetaja G. E. Luiga, kassahoidja abi, A. Rüütel.
 Tapal: provisor A. Thomson.
 Tarvastus: köster D. Birkenthal ja vallakirjutaja P. Kuusik.
 Toris: kooliõpetaja A. Kalbus.
 Tormas: köster G. Kommusaar.
 Türi vabrikus: J. Strandberg.
 Valgas: kooliõp. H. Einer ja P. Einer.
 Vaitvaras: kooliõpetaja K. Pastak.
 Väike-Maarjas: kirjanik Jakob Liiw.
 Vändras: õp. J. Nudi, E. Rungi.
 Viljandis: notarius G. Seen ja Fr. Roosmann.
 Võrus: notarius R. Gabrel ja kaupmees J. Mõttus.

„Eesti Kirjanduse Seltsi“ liikmemaks on 2 r., vallakooliõpetajatele 1 r., eluaegne liikmemaks 25 r.

Eesti muinastööst.

Kõne pidanud **Kristjan Raud** Eesti Rahva Muuseumi kõnekoosolekul
8. apr. 1912. a. „Vanemuises“.

„Ilma tööta ei saa süüa.“ Eht orjasõna. Võimata ühekülgne, aga karakteristline oma aja kohta. Ta tabab siiski osalt töötamise tingimata tarviduse õiget mõistet. Mis ei liigu, — hallitab, roostetab. Harilikud elu funktsionid nõuavad liikumist, tegevust. Mõistus ja loomulik tung sunnivad otse tegevusele. Tervis — vaimline ja füsiline — on loomupärase tegevusega lähedaš ühenduses.

Kuid inimene ei peaks mitte kõhu pärast töötama, vaid töö, asja enese pärast. Huvi peaks teda tööle kihutama, ja leib peaks tal pealekauba nagu midagi iseenesest mõistetavat alati laual valmis olema. Alandav on leivatüki pärast orjata.

Kui otsata kaugel oleme meie aga veel sellest loomulikust, elementarsest võimalusest.

Töö huvituse mõttes kirjutab koguni keegi mõttetark: Ma ei igatse õnne, vaid oma töö järel (Ich trachte nicht nach Glück, sondern nach meinem Werk).

Kirjutajal on täieste õigus.

Peab töö peale nimelt kui sümboli peale vaatama, loomulikust, aatelisest seisukohast, kui elu korraldaja ja parandava teguri peale. Kõigel tööil on enamvähem see otstarve, kõigepealt vaimlisel tööil. Töötamine on ka elamine, võib koguni intensiiviline, õnnestav läbielamine olla.

Töö annab vast elule sisu.

Meie esivanemad olid maa külge neetud. Küürus, silmad allapoole pöördud vedasid nad endid läbi elu. Päikest tundsid nad vähe, ainult vahest selle kõrvetamist.

Peab arvama, et sarnases olukorras vaimline töö, mõtlemine ja elu lähedamalt vaatlemine võimata oli. Aga ometi on see neile korda läinud. Mis nad teinud, on koguni — meie kõige parem.

Küsitakse vististe: Mis see on? See on meie ainuke töö, mis ka kaugemal, väljaspool lugupidamist leiab. See on see, millest asjatundja kirjutab: „Peaks suur summa olema, mis mind meelitada jaksaks seda korjatud vara ära andma“. See on meie muistne luule, muinasjutt, muusika ja rahva käsitöölised valmendid.

Nende loojad on ammu kadunud; aga see jääb, kui meid enam pole ja meie järeltulijaid.

Ja, uskuge, see „tühi lora“, need „ammu ajast ja arust läinud kolud ja närud“, see „va jorutamine“ võivad kord veel üleüldist lugupidamist.

Kas ei siunatud küll omal ajal, kui „Kalevipoega“ ja rahvalaulusid rahva suust korjati: Mis tühjadest regivärsidest kirja panna! Ilmalik värk! Saadana tegu! Aga ommeti on „Kalevipoeg“ nüüd kuldköites kõige toredamal laual. Uuritakse teda, kirjutatakse ta üle ja pühitsetakse ta jubileumi päeva. Vana rahva viisisid, endiseid helisid kuulatakse nüüd koolides ja kontsertides. Ja, oodake, aeg tuleb, kus need endised ülikonnad, kannud, ehted, kirstud suurtes nägusates ruumides vaatajate ja imestajate hulkadest ümber piiratud on, nagu nüüd ju Riias Kunstimuseumi näitusel; kus teadusemees ja vaimustatud kunstnik nende haruldust, iseäraldust, muinasloolust ja ilu ei väsi imestamast, kus nende varal uus, isesugune, spetsifiline Eesti kultura tõuseb, selle kultura alusel.

Valemõiste valitseb ikka veel meie keskel. Lugupidamatus kõige oma kohta. Oma mees, oma keel, oma töö — vähe, madal. Kui see nii oleks, siis ommeti avitada, suurendada, kasvatada katsuda. Aga mitte põlata, välja naerda ja — selga pöörata. Meil ei ole selleks vähematki põhjust.

Teadke! Meie muistne töö (vanavara) ei olnud tõesti tehtud paljaks lõbuks ja ajaviiteks, ei, see tehti sügavamal põhjusel. Kui see nii oleks olnud, keegi ei mõtleks siis temaga nii tõsiselt tegemist teha. Ta ei suudaks siis ka kedagi sügavamalt huvitada, veel vähem kaasa kiskuda. Temas peab küll midagi elule tähtsat ja tarvilikku, midagi täieväärtsulist olema.

Meie peame endid endistesse aegadesse ja oludesse katsuma seada. Siis alles mõistame, et see kõik eht ja elu otsekohene tarvidus oli. Alles luule ja kauniduste läbi sai elu kuldse näo. See kõik juhtis jälle nagu sümbolina edasi, kõrgemale.

Vaadake! Kui meie esivanemad laulu lõivad, ei mõtelnudgi nad lorida ja labast nalja teha. Tuli sisemise

tungina nagu hoog, nagu sala soov, nagu vaikne sund nende üle ja nad pidivad tahes või tahtmata laulma. Elu, töö, mitmesugused juhtumised, rõõm, kartus, kurbtus, lootus, looduse ilu ja p. m. olid nende käskijad neid salmisid ritta seada. Otsekohe elust kasvas kui imelilil „laul“ välja. Ta auras otse veel eluaurust, kui teda ju tarvidusesse välja laoti. Tuline tunne, mis tuhande sidemega elu küljes rippus, oli ta sünnitaja. Ikka voolas südame veri laulu. Meie teame. Laulja võis hõisata ja pisaraid valada lauldes. Laulja laulis omast hingest välja ja kuulajatest käisid needsamad mõtted ja tunded läbi. Kuulajad mõistsid, mis öeldi. Olid ju ühed soovid, samad vaevad, sarnased püüded kõikidel. Kõik tundsid ennast nagu üks, ja laul ühendas neid ikka jälle uuesti.

Võib ütelda: laul oli meie esivanemate leivakõrvane, ta oli neile igal korral elustavaks elemendiks, nende ainsaks vaimliseks toiduks.

Raamatuid ennevanast ei olnud. See vara oli raamatu asemel, kõikidele käepärast. Aastasandade jooksul olid mitmed põlved oma mõtted, oma tarkuse, teaduse ja ilu-tunde lauludesse mahutanud. Nende otsekohesed esimesed loojad olid igatahes andelisemad, suurema silmaringiga ja sügavamad inimesed, kellel elu kohta peenem arusaamine ei puudunud, kes elementarsemalt ja kõigiti täielisemalt elasid. Laiad hulgad praavitasid ja lisasid ainult mõnda silmapilgukohast neile juure.

Rahvas pidas need laulud omaks ja tarvitas neid vabalt ja hea meelega igal tarbekorral.

Töö juures andsid nad jahutust ja hoogu, pidudel õiget tuju ja muudel kordadel avaldasid nad tasandavat, harmoneerivat, kõigiti viljakat mõju. Neist saadi ka juhatust ja õpetust. Lauludel ei puudunud siis ka kasvatuslised omadused.

Võtame mõne laulu näituseks.

Ole ei leel'õ maasta lõütü,
Maasta lõütü, puusta tettü,
Leel'õ tulnu taiva alta,
Pühä pilvede vahelta,
Päält päivä kumeriku,
Alt kuu kõveriku. . .

Kas see ei ole tunnistus, kui kõrgelt meie esivanemad laulust mõtlesid? Jumalik anne. Elav sõna. Nad ei ütelnud seda iga silmapilk välja, aga nad tundsid seda.

Nii siis mitte lora ega loba — nagu meie filistrid ja poolharitud otsustada armastavad.

Kannel armas, kannel kallis,
Kannel kulla keeleline,
Avab heale ärkamaie,
Lugusida lendamaie,
Laulusida lõõrimaie.

Tule, tule tuulekene,
Vii minu kandle healekene
Rõemsa rahva ridadesse,
Lustiliste laua taha,
Kussa pulma peetanessa,
Kussa lustil luisatakse¹⁾,
Et saaks healta ärgitama,
Et saaks südant sütitama.

Tule, tule, tuulekene,
Vii minu kandle healekene
Leinaliste keskele,
Et saaks valu vaigistama,
Kurvastusta kustutama,
Leinamista lepitama,
Nutu ohku uinutama.

Jälle dokument laulu õnnestavast mõjust. Nagu kal-
lima suust kuuled neid trööstivaid, rahustavaid, julgustavaid
sõnu. Nad tabavad otse su hinge.

Nii elas laul ju muinasinimeste südames ja käis
nendega igalpool kaasas, ja teda jagati välja nagu rohtu,
et elu parandada ja jälle kohe ja kokkukõllasse seada.

Kui mina hakkam laulemahe,
Laulemahe, laskemahe,
Külä jääs vaiki kullema,
Vaid jääs vaiki vahtima.
Küll om laulu, kui ma laula,
Küll om viisi, kui ma veeri,
Laula ma mere mäesa,
Meri kivi' killings,
Mere vatu võisimes,
Mere sõmera' soolasa,
Mere põhja põrmandus.

Küla orfeusline laul. Raudne mees, laulik „lausa
suuga“ oli küll nende sõnade seadja. Ta uskus laulu jõu
sisse, mis imesid võib teha.

Üteldakse, koolitamata inimesed ei saavat looduse ilust
aru, jäävat ükskõikseks aastaegade luuleliste muutuste ees.
Millest tunnistab aga järgnev laul?

1) Hõisatakse.

Sünnib olla orjal uhke,
Sulasella olla suuri :
Juba lehib lehte puussa,
Lehte puussa, rohtu maassa,
Haljendab arulla heina,
Nõtkub nõmmela pedaka,
Kiigub soossa kaskijalgu,
Hirnub iessa hobune,
Kall'ub täku Kaabengissa,
Varssa karjub kaugeella,
Naerab neidune külassa.

Las' tuleb sui, saab sügise.
Vikat viib arulta heina,
Nuga nõmmelta pedaka,
Kirves soosta kaskijalga,
Hunt viib iesta hobuse,
Karu täku Kaabengista,
Pois viib neiduse külasta,
Mees naise üle tänava ;
Jäevad nurgad nuttemaie,
Pingid silmi pühkimaie,
Ahi jäeb alatsemaie. . .

Ilutsemine, hõiskamine käib suvel läbi kogu looduse. Ülemäärase töö läbi tuimaks ja tõntsiks läinud origi ärkab, ja maharusutud loomulik, inimlik, rõõmus julgusetunne käib ta rinnast jälle läbi. Ma olen ka inimene nagu kõik teised, ütleb ta, ja kõik see suvine küllus ja kaunidus on ka minule. — Tuleb sügise. Kaduvus igalpool. Ja viimaks üksildus, see otsata kurb üksildus, kus kividki kurdavad ja pisaraid nutavad.

Nagu ilmaklaas see inimese süda. Ime õrnatundeline. Kõik ta märkab ja ülesse märgib.

Missugused tuntavad jäljed on muu seas orjaaeg meie hingesse ja luulesse jätnud? Orja meelsus, orja kartus, orja paenduvus. . .

Teoorjuse laulusid on meil palju. Järgnegu siin üks :

Ju paistab pagana linna,
Kuradi kodu kumakse,
Põrgu akenad põlevad,
Juuda tornid tolgendavad !

Õekesed ellakesed,
Ärge seisage sõsarad,
Ärge vahtige vaderid !
Ju tuleb musta mõisa'asta,
Sinine salu seasta,
Halli aitade vahelta,
Kirju mõisa keskeelta
Ju tulekse, ja näikse,
Ju tulekse tukistaja,

Ju näikse näpistaja,
Viie lapse vingutaja,
Kuue lapse kuugistaja
Seitsme mehe vere valaja!
Nuttu kuulub Nurmetuie,
Haledus Alutahaje,
Vitsa vingu Viiburiie,
Laste kalju kaugeelle.
Kolm oli sammast mõisaassa,
Kus neid naisi napsitie,
Piiripäida pööratakse.

Sellesse laulusse on orjava isiku kogu viha ja valu koondatud.

See ju eemalt hirmu äratav hoone, kus ta piinajad elutsevad, kasvab õhtu ämaruses oma valgustatud aken-dega ta fantaasias hiiglatondiliseks koguks. Huvitav pilt. Paar joont, ja imelik siluet on valmis. Niisama trehva-valt on järgnev skizze joonistatud, mis siluet põrgusust põhjendab. Iseloomulik on ka see koht, kus herrat või opmanni mõisa hoonete vahel ilmuma nähakse. Midagi nagu kartuse värina, nagu pelgu pugemise kiiruse taolist tundub siit.

Väike pärli on muu seas „Kallima kodu“. Kuller-kuppude lõhn, päikese sära, kuldsed mälestused tulevad igakord meele, kui seda kuuled.

Nii võiksime tõsiselt ja auuga pea igast endisest lau-lust kõnelda, sest nad kõik on tõe s. o. faktide ja inim-liku tunnete põhjal loodud.

Meie lugulaul „Kalevipoeg“ on niisama väärtusi sisal-dav rahva produkt. Mis on Kalevipoeg muud kui suur korraldav, loov jõud, kui rahvast kaitsja ja juhtija sümbol! Hiiglaline isik. Ta pilk ulatab ühest maa servast teise. Nagu pilvedest vaatab ta alati alla. Ikka elu eest takistusi kõrvale saates, ikka valvates, ikka valmis isamaa eest seisma.

Nagu laulud, nii olid ka muinaslood tõsise taga-põhjaga.

Filosofeerijad pead, rahva targad olid neid kokku seadnud.

Muinasnimene tabas läbi elu. Suurte uudishimu-likkude silmadega vaatas ta oma ümbruse peale. Elu oma sadandete mõistatustega keerles ta ümber. Ta küsis: Mispärast elada ja kuhu viimaks? Ümbritseva looduse arusaamata ja selgitamata nähtused ja avaldused: taevas,

maa, päike, pilved, puud, põõsad, tujukas vesi, pea rahuliselt läikiv, naeratav, pea nagu vihas keev, mühisev, mürav; elajad ja viimaks see peasaladus — inimene ise, tulid talle kõik kui imed ette.

Kui mõtleja olevus otsis inimene kõike seda nähes varsti seletavaid põhjusi, ja nii sündisid need saladuslised lood täis fantaasiat, mõtterikkust ja iseäralist ilu. Inimeste otsimiste, eksimiste, lootuste, kartuse, armastuse, sügavate ihade iseloomulikud, värvirikkad avaldused on need lood ja need ootamata imelised muinasnähtused. Meie Marduse kuju, mis on see muud kui hirmu ja õnnetuse aimduse kohutav, kiljatust väljakutsuv kehastus? Kratt, mis on see muud kui kõige paha, pettuse ja kavaluse nähtav kuju? Näkid ei ole küll muud, kui meeldiva, daimonilise vee hädaohu kehastus jne. Edasi. Meie kuningapojad jutud. Karjapoistest saavad kuningapojad! Mis on need muud kui allegooriad, rahva peenikesed aimdused oma sisesest inimesest väärtusest, oma kaugele ulatavast vaimlisest võimest! Nende juttude leidjad olid õieti ise need kuningapojad oma suurtsugu mõistuse ja südame tõttu.

Need karjaste lood on arvatavaste ilmavanad. Tuletavat Taaveti lugu meele.

Meie vanad rahvaviisid. Vähe on neid seni kuulda olnud. Suuremalt osalt on nad vist veel käsikirjades korraldamata ja trükkimata. Palju nendest on ka ju kaduma läinud. Kuuled neid ja mõistad kohe, et oma on. Nii algupärased, ootamata iselaadi. Kallis kodune tunne asub rinda.

Helid mõjuvad kõige otsekohe semalt. Helides ripub inimese hing.

Meie endised käsitööd. Ka siin on luulet. Ka nendest käivad helid läbi. Nad seisavad siis eelpool nimetatud rahvaloodetele üsna lähedal.

Teatavaste tegid eestlased ennevanast enestele kõik asjad ise, sukast jalas kunni peavarjuni ja lusikast laua peal kunni suurema toa mööblini, eluhooneni ja adra ja äkkeni väljal.

Talu peremees ja perenaene olid enamaste need, kelle ettekavatsuse järele kõik pidi tehtama. Nii oli igas talus kõikidel asjadel teatavate isikute pitsat peal.

Nagu öeldud, kõik tehti enesele ja oma perele. Tegija viibis siis muidugi töö juures sooja südamega ja koondatud mõtetega. Tööl puudus sel põhjusel odav ärimaik.

Igat asja, oli see kinnas ehk kann ehk mis tahes, püüti võimalikult hästi teha, see on otstarbekohaselt ja, mis mitte unustada ei tohi, ilusaste. Mõiste tarbekohasuse sisse käis ennevanast tingimata ka esteetiline mõnutunne, asja kaunistamine. Nägusa välimuse läbi sai vast asi täie olemise õiguse. Igal vähemal kui asjal pidid oma kaunistused olema, lusikal laua peal, pütil riivil, vokil põrmandal, kapil nurgas, kirstul aidas. Kindad, sukad, vammus, vöö, peakatted jne. olid maitserikkalt välja ehitud, mõned nendest nii osavalt ja meisterlikult, et nüüdsed õpetatud kunstkäsitöölised õnnelikud võiksid olla, kui nad nii algu-päraselt oskaksid töötada.

Asjade ilustamine oli ennevanast nii iseenesest mõistetav, nii midagi loomulikku. Vanemad, esivanemad olid nii teinud, nii tegid järeltulijad ja nii oli hea.

Asja peale vaadati sell ajal nagu individuumi peale, mille ees seisatada, millega kõneleda, mida ehtida ja mille üle laulu teha maksis.

Sarnane dekoreeritud ümbrus mõjus muidugi h a r m o n i s e e r i v a l t inimese peale.

Tuttav on, et moodsas ülikonnas ennast nagu loomulikum, nagu julgem ja täielisem tunned, ja et nägusast riietast hoopis meeldivam on süüa ja juua. Vististe on ka kaunistatud tööriistaga hõlpsam ja kergem töötada. Ta on töötegijale armsam ja mõlemad on töö korral nagu organiliselt teineteisega ühendatud.

Nagu luule ja muusika nii mõjuvad siis ka ilusad asjad elu kokkukõla ja rütmust suurendavalt. Iga pilk nende peale on õnnestav.

Mida rohkem aga õnnelikka silmapilkusid, seda rikkam meie elu.

See oleks meie esivanemate töö.

Meie töö. Kõigepealt peaksime meie neid esivanemate töösid kadumiselt peasta katsuma.

Igalühel on oma vanemad kallid, niisama esivanemad.

Edasi järeldades peaks igaühele ka oma rahvas lähedamal seisma kui kõik teised, on ju selle üksikud liikmed meile nagu kaugelt sugulased. Seda tunneme iseäranis, kui meie kusagil võõra rahva hulgas viibime. Kodus ei pane seda nii tähele.

Auukartust peaksime esimeses joones oma rahva vaimlise päranduse kohta tundma, ja kui see hädaohus on, kõik tegema, et seda päästa ja alal hoida. See on, nagu öeldud, meie rahva paremate ja vaimukamate

liikmete töö. See on omal kohal meie kõige kallim. Meil ei ole midagi paremat ehk sarnaseväärtuselist sellele kõrva panna.

Uskuge, see vara on meie kasvataja, meie iseloomu kindlustaja, meie tulevase kultura ja iseolemise kaaslooja.

Kui kord kõik meie vanavara kogud koos on, siis alles võime oma võõrast lahutada, siis alles võime vahest Eesti iseloomule lähemale astuda, siis alles võime ehk võrdlemise teel ja hingeliste tundemärkide varal kindlamaks teha, mis Eesti on ja teda tunnistada. Seal vara sees ta on, sealt tuleb teda otsida ja välja analüüsida. Seal endiste asjade kujudes ja dekoratsioonides, vanas luules, muinasjutus, viisis, seal ta on nagu kuld teiste metallide keskel ja osalt tihedalt nendega ühenduses.

Rahva iseloom. Mis on see? Kõneldakse sellest nii palju, nimetatakse seda nii tihti. Kõigepealt seisab selle sõna taga pikk, pikk aeg. Nagu koguloodus, taimed, elajad, teatavas kliimas ja teatavate väliste mõjude all aegamööda kindla isesuguse füsiognoomia omandab, nii ka inimene. Üteldakse, keegi on ennast aklimatiseerinud, see tähendab, ta on selle ehk selle kliima mõju alla ennast heitnud ja nagu selle loomulikuks produktiks muutunud.

Inimene on lõunas teine kui põhjas. Ju ta välimus, ta näo jooned ja kõik ta liikumine ja olemine tunnistavad seda.

Võrdleme soomlast lõunamaalasega, näituseks arablastega. Seame nad kõrvu. Kui suured vahed! Ja need vahed ulatavad psühiliste peensusteni. Arablane põleb oma mõtetes, tunnetes, omas töös. Selle vastu on põhjamaalased pikaldasemad. Nende liigutused, mõtlemiseviis ja kõik eluavaldused on aeglased ja enam kahvatud. Põhjamaalased armastavad põhjamaa pikkadel videvikkudel unistada. Nad on sagedaste kurvameelsed. Põhjamaa looduse hävinemise protsessid avaldavad rusuvat mõju.

Ja, ja need otsata talvised ööd, ja need piirita lumelagendikud, tühjad, hirmus monotoonid, õudsed nagu Toonela väljad, on muu seas meie raskemeelsust aidanud sünnitada.

Kõikide nende väliste mõjude tagajärgede juure tulevad veel kui rahvaste iseloomu kasvatajad ja täiendavad tegurid rahvaste põlised kombed ja pühad traditsioonid, mis aastasadade jooksul ära on proovitud ja heaks ja omaks tunnistatud. Need elu sisu, mõiste ja sihtide sümbolid.

Kõik need mõjud kokku loovad isesuguse elu-milieu, elu-kliima, mis kõiki, kes selles elavad, isemoodi kasvatab, iselaadi sisemiselt ja väljastpoolt modeleerib.

Nagu inimesed ise, nii on ka nende töö ja kultura mitmelpool mitmesugused.

Sarnased isesugused rahvaste kulturalad on kõikidele aegadele. Nende looded on kestva eluga, kui nad ka ajutiselt nähtavaste lõpevad. Nad tõusevad ikka jälle mõjule. Sest üks rikkumata rahvas ja ta eht, eluvõimuline kultura on nagu suremata loodus, mis ikka jälle ärkab ja ennast uuendab.

Aastasadade tolmu alt päästetud ja aastatuhandeid vanadest haudadest päevavalgele toimetatud asjad kõnelevad nagu nende elu esimesel päeval.

Nii on mõnegi rahva juures ta endise kultura alusel uus isesugune eluvõimuline kultura-ilm tekkinud, mis kõige inimsusele rikastuseks on olnud. Näituseks praegu hoogu võtavad Soome, Norra ja Vene kulturalad.

Omapäralises kulturaõhus ärkavad kõik kodumaa jõuud kasvule. Ainult siin kasvavad ka rahva suur-mehed.

* * *

Ma näen uut Eestit meie muinaspäranduse varal ülesse kasvavat, noort, kaunimat, rõõmsamat, õnnelikumat.

Ma näen üht suurt nägusat ehitust täis haruldasi, imelikka muistsusi... Ja nende hulgas liiguvad rõõmsad inimestehulgad. Vaatavad. Mõtlevad. Mäletavad.

See on tulev Eesti Rahva Museum.

Loodame, et need unenäod täide lähevad.

Keele sündimine moderni hingeteaduse seisukohalt.

Keel ja mõtlemise võime, need on kaks jumalikku annet, mis inimese nii järsult kõigest muust elavast loodusest ära eraldavad. Ilma keeleta ei oleks inimene üleüldse mõeldav. Keele ülistuseks ütleb Herder: „Ainult keel on inimese inimlikuks teinud, kuna ta tema affektide

määratu voolu paisudesse sulgus ja sellele sõnade läbi mõistlikud tähised seadis. Mitte Amphioni lyra ei ole linnasid loonud, ükski nõiakepp ei ole kõrbi aedadeks muutnud; keel on seda teinud, tema, see suur inimeste ühendaja; tema läbi ühinesivad nad üksteist tervitades ja tegivad armastuse lepingu. Seadusi lõi ta ja ühendas suguharusid; ainult tema kaudu sai inimesesoo ajalugu südame ja hinge pärandatud vormides võimalikuks. Praegugi veel näen ma Homeri kangelasi ja tunnen Ossiani kaebamisi, ehk küll lauljate ja nende kangelaste varjud ammugi maa pealt on kadunud. Üks suu hingestus on nad surematuks teinud ja toob nende kujud minu ette; ärasurnute hääl on minu kõrvus; mina kuulen nende ammugi vaikinud mõtteid. Mis kunagi inimese vaim välja juurdles, mis esiaja targad mõtlesid, tuleb, kui see mulle Ettenägevusest antud on, ainult keele läbi minu juure. Keele läbi on minu mõtlev hing esimese ja vahest ka viimase mõtleva inimese hinge külge köidetud; ühe sõnaga, keel on meie mõtlemise võime karakter, mille kaudu üksi ta kuju saab ja end edasi kannab.“ — Niisugune tähtsus on keelel inimese olemises.

Kust on keel saanud? Selle küsimusega on kõikide aegade mõttetargad tegemist teinud. Kes loomise ime sisse usub, sellele on keel ühes inimesega Jumalast loodud. Ka keelte paljuse kohta antakse meile Baabeli torni loos naivne vastus. Kuid niisuguste vastustega ei saa mõtleja inimene leppida.

Keele saamise küsimust on seni teadus harutanud, mida keele filosoofiaks nimetatakse. Juba Greeka sofistid vaidlesid selle üle, kas keel loomulikult teel on tekkinud ja edasi arenenud, või on ta mõistuse ja leiduse saadus. Nende kahe pooluse ümber on õieti kuni tänapäevani kõik sellekohased harutused keerelnud. Loomuliku sündimise teel on kaks võimalust: keel tekkis kas sellest, et inimene väliseid kõla ja meelte impressionisid jäljendada püüdis (objektiviiline põhjus); või jälle sellest, et ta seda või teist asja nähes omi tundmusi mõnesuguste hüüete ja häälte kujul avaldas, mis septsaadik sarnaste asjade nimetusteks said (subjektiviiline põhjus). Ka mõistuse ja leiduse saadusena keelt oletades jääb kaks teed: inimene on enesele keele ise mõistuse abil teinud, või jälle on keel Jumala loodud. Siit saadub neli teooriat: 1) jäljenduse teoria, 2) loodusehäälte teoria (Naturlauttheorie), 3) leiduse teoria, 4) ime teoria.

Nende teooriate jaotuse aluseks võetakse sagedaste veel üks teine põhjusemõte, mis järgmises kolmes küsimuses

põhjeneb: a) kas on mõtlemise võime ehk aru enne keelt olnud, b) või on keel enne aru, d) või on aru ja keel ühel ajal saanud. On aru enne keelt, siis võib siit leiduse teooriat või, kui leitud sümbolid asjade kõla-impresionidele vastavad, jäljenduse teooriat oletada. On ümberpöörduvalt keel enne aru, siis võis ta alguses ainult loodusehäälest koos seista. Sellest järgneb loodusehääle teoria. On aga aru ja keel ühel ajal saanud, siis on siin kaks võimalust: ehk on nad mõlemad, nagu imeteoria usub, Jumala kingitused, või jälle, nagu modern hingeteadus õpetab — järkjärgulise ja alalise edenemise saadused. Modern katse-line hingeteadus (experimentelle Psychologie), mille asutaja Leipzigi filosoof Wilhelm Wundt on, õpetab nimelt, et aru ja keel on niisamuti nagu inimene ise lõpmata pika aja jooksul alalise edenemise teel saanud ja nad on teineteisega lahutamata ühendatud.¹⁾ Seda õpetust keele saamise loos nimetatakse edenemise teoriaks (Entwickelungstheorie). Temast kõnelen allpool. Enne aga annan lühikese ülevaate nelja ülevalpool nimetatud vanema teoria kohta, neid edenemise õpetuse seisukohalt arvustades.

1. Jäljenduse teoria (Nachahmungstheorie). See teoria on kõige vanem ja tal on ka kõige rohkem poolehoidjaid. Ta õpetab, nagu öeldud, et keel on kõla ja meelte impresionide otsekohesest või kaudselt jäljendusest hääle kujul sündinud. Juba stoiklased, kes esimestena selle teoria teaduslikult välja töötasid, tegid vahet otsekohese hääle jäljendamise (onomatopöie) ja hääle ja asja suguluse (analogia) vahel. Niisuguse sugulusega mõistsid nad meele-impresionide üleandmist hääle kujul. Et stoiklased nende kahe põhjusemõttega veel välja ei tulnud, siis võtsid nad veel ühe kolmanda abiks, mida nad lihtsalt normist kõrvale kaldumiseks ehk anomaliaks nimetasid. Selle kategoria alla võis muidugi kõike mahutada, mis esimese kahe alla ei sündinud. Alles Herder andis jäljenduse teorialle sügavama sisu, kuna ta leiduse mõtte täieste tagasi lükkas ja analogia mõistet hingeteaduslikult seletada püüdis. Wundt'i arvates on kaks takistust olemas, mida jäljenduse teoria kõigist katsetest hoolimata ära ei suuda võita. Empiirilise keeleuurimise seisukohalt jääb suureks puuduseks see asjalugu, et relatsioonid hääle ja tema tähenduse vahel ainult väikest osa keele sõnade tagavarast

1) Wilhelm Wundt, Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte. Band I u. II: Die Sprache. umgearbeitete Auflage.

katavad. Veel tõsisem on aga teine, psühholoogiline, puudus. Hääle järelaimamise mõiste oletab, et asi või sündmus ja seda määrav hääl kuidagiviisi ühendusesse astuvad: kuulnud kõla ehk andub väljatõugatud hääle (Laut) kujul edasi (otsekohene ühendus), või jälle saadud impression leiab häälesümbolis oma avalduse (kaudne ühendus). Niisugust ühendust või relatsiooni ei ole hääle ja impressioni vahel üleüldse olemas, vaid hääl ise on kõigepealt ikka artikulaatsiooni-liigutuste tagajärg. Kõnelev inimene teeb artikulaatsiooni-liigutusi hingamise, hääle ja keele organide abil. Kui mõnesugune sisemine ühendus keelehääle ja temast tähendatava asja vahel olemas on, siis ei ole see mitte selles, et kõneleja hääle, vaid selles, et ta oma keeleapparadi liigutused impressioniga või õigemine: impressioni vahendatud aimude ja tundmustega kokkukõlasse seab. Nii siis tundmused sünnitavad ühenduse, mitte aga hääled ise — need on midagi kõrvalist. Et jäljenduse teoria asja ja keelehääle vahel relatsioonid otsib, siis on temal leiduse teoria maiku juures.

2. Loodusehäälte teoria (Natlauttheorie). See teoria õpetab, et keel on sellest tekkinud, et inimene asja nähes kas kogemata või tundmuse impulsi rõhul mõnesuguse hääle hüüdis, mis end siis selle asjaga asso-tsieeris, ühendas. Kuidas keel saanud on, võib Lucretius'e arvates sellest näha, kuidas laps kõnelema õpib: laps hüüab mõne hääle ja näitab ühtlasi sõrmega asja peale, mida ta selle häälega on mõelnud. Umbes samasuguse mõtte võib ka Rousseau juures leida, ainult selle vahega, et siin affektid, tunded keelehäälte sündimise juures tähtsamat osa mängivad. Tema arvates on moderni keele interjektsioonid, hüüdsõnad, veel vana loodusekeele jäänused. Nagu sellest näha, on jäljendamise teoria ja loodusehäälte teoria ligidalt sugulased. Nad lähevad peaaegult selle-poolt teineteisest lahku, et jäljenduse teoria esialgset sugulust hääle ja selle tähenduse vahel oletab, kuna loodusehäälte teoria juures alles tundmus, mis hääle väljatõukamise kaasas käib, teatud relatsiooni, vahekorda, asja ja hääle vahel vahendab. Loodusehäälte teoria leiab enesele praegusest keelest veel vähem tõendusi kui jäljenduse teoria. Sest algkujulisi interjektsionid, hüüdsõnu, on praeguses keeles õige vähe olemas, ja neil ei ole peaaegu mingit sõnasünnitavat võime. Tundehääli, millest loodusekeel koos seisnud, ei ole üleüldse enam olemas.

Loodusehäälte teariat arvustades teeb Wundt siin kahe voolu vahel vahet. Vanemat nendest nimetab ta interjekt-

sionalseks teoriaks, nooremalt juhuse teoriaks. Interjektsionalse teoria peaesitaja on Rousseau. Et interjektsionisid, nagu öeldud, vähe on ja nendega keele sündimise tarvidusi täita ei saa, siis võtab Rousseau lapse artikuleeritud hääled enne keele tekkimist appi. See lapse seisukord enne keelepaelte lahtipääsemist olla täieste samane looduseinimese seisukorraga enne keele sündimist. Nagu laps enne kõnelema hakkamist mitmesugusid artikuleeritud hääli teeb, nii teinud seda ka looduse inimene. Ja nagu laps neid hääli esialgul juhuse teel ja täieste ilma mõtteta sünnitab ja neid alles pärastpoole iseteadlikult asjade kohta tarvitama hakkab, niisamasugust lugu tulla ka looduseinimese juures oletada. Selles mõttes olla lapsekeele arenemine tõetruu koopia keele sündimisest üleüldse. Sellele vaidleb aga Wundt vastu: „Esiteks laseb lapse ennekeeleliste artikulatsioonide iselaad selgeste pärivuse mõju näha. See mitmekesiste häälesünnituste rikkus, nagu seda lapse juures enne keele kujunemist tähele võib panna, ei ole nähtavaste mingi isikuline omandus, vaid see põhjeneb kõneelundite loomulises korralduses, mis selles, artikuleeritud hääle sünnitamiseks iseäranis kohases kujus arvatavaste keele mõjul sündinud üleüldisest edenemisest on tekkinud. Nii siis ei või üleüldist keele sündimist isikulise keele sündimisega mitte seletada, sest see ise saab alles inimesesoole omase keeletagavara põhjal seletatavaks.“ Ka see oletus ei olla õige, et lapse keel lapse enese loodud olla, sest kõik, mis esialgu mõtteta artikuleeritud häälele keelehääle tähenduse annab, olla lapse ümbrusest võetud.

Loodusehääle teoria teise voolu nimetab Wundt sellepärast juhuse teoriaks, et see keelehääle ja asja juhuselise ja välispidise ühenduse peale iseäralist rõhku paneb. Selle teoria esitajad on Lazarus Geiger ja Ludvig Noiré. Geigeri järele on esialgne keelehääle lihtne reflekshüüe, mis mõnesuguste meele, iseäranis silmaärituste tagajärjel sündis ja mida siis pärast teadvuslikult kõrdama hakati. Siit selguda, mispärast ajasõnalised juured, mis tegevusi ja sündmusi tähendavad, keele sünnitamiseks täieste jätkuda, ehk küll nende juurte hääle ja tähenduse vahel enam esialgust ühendust leida ei võida. Noiré aga arvab, et esimesed keelehääled on ühisel tööol olevate inimeste vastastikusest hüüdmisest mõnesuguse silmaärituse tagajärjel tekkinud. Pärast on neid hüüdeid teised inimesed samasuguste asjade kohta tarvitama hakanud. — See õpetus on juba sellepöolest vale alusel, et ta keele sündimisel ajasõnalist tegevusemõistet otsustavaks peab. Võrdlev keeleuurimine on aga

selgeks teinud, et asjamõiste tegevusemõistest vanem on. Ka oletab ta keele olemist enne aru, mis niisama võimata on, nagu ümberpööratud ütlus. Wundt tähendab selle kohta: „Kuidas ühine töö, nii siis ühendus ühisteks otstarbeteks (sest iga töö on teatud otstarbe mõttest juhitud) võimalik peab olema, ilma et kui mitte keel ise, siis mõni tema ekvivalent, ja kui mitte aru ise, siis midagi mis tema aset võib täita, enne olemas oleks, sellest ei või lihtsalt aru saada.“

3. Leiduse teoria, mida 17. ja 18. aastasaja filosoofilises empirismuses osalt tema hõlpsuse pärast tarvitati, on nüüd peaaegu üleüldiselt kõrvale heidetud, nii et temast pikemalt kõneleda ei tarvitse. Üsikuud kalduvusi tema poole tuleb muidugi ka nüüd veel ette.

4. Ime teoria omas algupärasemas kujus õpetas, et keel on ühes inimesega Jumala loodud. See õpetus oli täieste loomulik, kuni loomise ime sisse isegi looduse-teadlased uskusid. Oli inimene kõigi omade liigi- ja tõuomadustega ühe korruga saanud, siis pidi nende omaduste hulka juba algusest peale ka keel kuuluma. Mütoloogilises Greekas ühines see õpetus leiduse teoriaga. Arvati, et kuldse ajajärgu jumalad ja heerosed keele kunstlisel teel on loonud. Pärast muutus ime teoria tubliste. Juba Herder arvas omas hilisemas töös¹⁾, et keel inimese kehalise ja vaimlise ehitusega ligidases ühenduses on. W. v. Humboldtile on keele algus mõtlemise võime saamisega ühendatud. Aru aga on tema meelet algupärane loomise ime, mis meie mõistusele niisama kättesaamata olevat, nagu kõikide asjade algus üleüldse. Kuid juba Humboldti juures hakkab edenemise mõtte kohati läbi tungima, sest keelte ajalugu ja nende võrdlev uurimine viib tahes või tahtmata selle poole. Tähele panna tuleb, et edenemise mõtte keele uurimises juuri hakkas ajama, enne kui ta veel looduse-teaduses maksvaks oli tunnustatud. See sündis muidugi Herderi ja Hegeli ajaloo filosoofia mõjul. Nii ei võinud ime teoria omas algupärasemas kujus enam edasi kesta. Kuid omal jõuul, ainult keeleajaloolise materjali põhjal ei suutnud keeleteadus enesele niisugust seisukohta luua, mis hingeteadusega ja üleüldise kulturaajalooga kokkõlas oleks olnud. Nii tekkis siis keeleteaduses isesugune vool, mis üleloomulikku ja loomulikku ühendada püüdis, kuid muidugi asjata. Ühest küljest katsusid keeleuurijad kõike tagasi lükata, mis mõistuse piiridest üle läheb.

1) Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit.

Teisest küljest pidid nad millegistki välja minema, mis juba enne keele edenemist oli antud. Viimaks lepitati kokku, et keele algus on ülemõistusline probleem ja keeleteadusel ei ole temaga midagi tegemist; sest keeleteaduse asi olla õieti see, mida ajalooliselt põhjendada võib. Ja kõige viimane algollus, millest keeleajalugu sõnaarenemist põhjendada võib, on keele juur. Need juured, keele viimased algosad, on siis algusest peale antud. Nad on algkeele sõnad, millest ajaloolise arenemise teel ajaloolised keeled tekkisid. Nii siis, keele saamise küsimust otsustada, tähendab sõnade juuri ja nende juurte algtäendusid üles leida. Kuidas aga juured ise on saanud, see küsimus läheb üle mõistuse ja ei või sellepärast keele uurimise asjaks olla.

Nagu sellest kõigest näha, on see õpetus iseenesega vastolus. Ühest küljest töötab ta ainult ajaloolise materjaliga tegemist teha ja lükkab iga metafüüsika keelepõllul tagasi, teisest küljest aga oletab ta niisugust keele algseisukorda, nõndanimetatud juurkeelt, mida kunagi olemas ei ole olnud. „Sest — tähendab Wundt — juured on grammatilise analüüsi saadused, mitte aga tõelise keele algsõnad. Nendele antud tähendused on loogilise abstraktsiooni resultaadid, mitte aga algupärased mõisted; ja kulturipilt, mida need arvatavad tähendused inimese seisukorrast arvatava juurkeele ajajärgul annavad, on sisemiselt võimatu, sest et ta tõelise edenemise, nagu meie seda äranägemistest teame, täieste pea peale paneb, kuna ta juuri kui ühe kulturi saadusi oletab, mis ainult kauase, kuid ilma keeleta koguni mitte mõeldava, edenemise põhjal võimalik oleks.“ See ime teoria teisend, mida Wundt skeptilis-romantiliseks vooluks nimetab, oletab keele ajaloos kaks ajajärku: kõigepealt oli enneajalooline juurkeele ajajärk, kus inimene omi mõtteid sõnajuurte abil avaldas; et aga juurte ajasõnaline tähendus oli, siis ei tähendanud nad mitte asju, vaid nendest olenevaid tegevusemõisteid. Sellele ajajärgule järgneb ajalooline aeg, kus kõige selle vastandit tähele võib panna, mis skeptilis-romantiline teoria esiaja keelest õpetab.

See oleks kõige jämedamates joontes keele filosoфия peateooriate karakteristik. Nüüd pööran keele edendamise õpetuse juure, mille esitaja Wilhelm Wundt on. Ka senistes teoriatel pandi keele edenemist tähele, kuid edenemise mõte, nagu modern hingeteadus sellest aru saab, oli nendele ometegi võõras. Sest mitte fingeritud, ettekujutatud edenemisest ei või uurija välja minna, vaid

ainult keele tõelisest edenemisest, niivõrra kui see keelte ajaloolisele uurimisele kättesaadav on. Sellejuures peab aga ka inimlise teadvuse kujunemist arvesse võtma, mille pilt õieti terve keele arenemine on. Seda ei tee aga ükski ülemalnimetatud teoriast. Leiduse- ja imeteoriast on see täieste arusaadav. Nende alus põhjeneb ju väljaspool inimest teadvust. Kuid ka jäljenduse ja loodusehääle teoria katsub üksikute keelenähtuste põhjal keele saamist kunstliselt konstrueerida, ilma et ta selle juures katselise hingeteadvuse uurimise tagajärjesid inimese teadvuse tekkimise kohta arvesse võtaks. Teeks ta seda, ütleb Wundt, siis peaks näit. jäljenduse teoria kohe aru saama, et tung väliseid asju või sündmusi hääletega järele aimata alguses täieste võimata on, sest keelehääled ei ole üleüldse mitte teadvuse algupärane tegevus (Funktion), vaid need võivad ainult keeleapparadi teatud liigutuste tagajärjed olla. Nii peab see teoria põhjuseks, mis inimlise teadvuse põhjal ainult tagajärg võib olla. Ja et loodusehääle teoria küsimusest: kas aru enne keelt või ümberpöörduvalt, keel enne aru on olnud? välja läheb, see näitab, et tema alus hingeteaduslikult võimatu on. Katseline hingeteadus on ju selgeks teinud, et inimese keel ja mõtlemise võime ikka ja alati ühel ajal edenevad. Inimlise teadvuse edenemine (ma püüan siin võimalikult Wundti sõnadega kõneleda!) sisaldab eneses tingimata ilmeliigutuste ja keele edenemise, ja igal teadvuse astmel avaldub ettekujutamine, tundmine ja mõtlemine täieste sellele astmele vastavas kujus: see avaldus ise on osa hingeteaduslikust tegevusest (psychologische Funktion), mille nähtav tuunus ta on; ta ei järgne sellele ega käi selle eel. Keel on sellepärast oma sündimise silmapilgust peale temas avalduva mõtlemise objektiviline mõõt või ekvivalent. Keel ise on mõtlemise tegevuse lahutamata osa. Edenemise saadusena peab ta, nagu temale vastav mõtlemise avalduski, eelkäiva vaimlise edenemise läbi tingitud olema; ta ei või mitte ühe korraga ja ettevalmistamata tekkinud olla. Sellepärast ei ole piir keele ja keeleta loodusekorra vahel mitte absoluutline „Vaatileja“, kellele antud oleks olnud keele edenemist samm-sammult omade meeltega tähele panna, ei oleks kunagi niisugusesse seisukorda jõudnud, kus ta ütelda oleks võinud: siin, sel silmapilgul algab keel, ja seal, praegu möödalinud silmapilgul, ei olnud teda veel mitte. Ilmeliigutusena, milleks ta kõigil omadel edenemise astmetel jääb, sünnib ta alataasa kogu ilmeliigutustest, mis animalset elu üleüldse tunnustavad. Sellest selgub ühtlasi, et peale ilmeliigutuse

üleüldise mõiste ühtegi iseäralist tunnust ei ole, mille läbi keelt teisiti kui omavoliliselt kindlaste ära võib piirata. Kus mingi hingeliste sündmuste ühendus, järjekult teadvus, olemas on, seal leiduvad ka liigutused, mis neid sündmusti väljaspoole avaldavad. Need hingelise elu välised tunnused saadavad seda elu astmelt astmele ja nad täienevad muidugi ühes sisuga, millega nad ühendatud on. Igatahes on isegi kõige alama inimesetõu teadvuse ja kõige täielisema looma teadvuse vahel kuristik olemas, mida ükski katseline uurimine otsekohevalt täita ei suuda. See kuristik ei ole aga mitte niisugune, et inimeses algavad arenemised looma juures juba mitmesugustes eelastetes mitte ette ei oleks valmistatud. Mis siin hingelistest tegevustest üleüldse maksab, see maksab ka ilmeliigutustest, mis esimestele loomulisteks täiendusteks on, ja keel ei ole sedamööda midagi muud, kui ilmeliigutuste niisugune avaldus, mis inimese teadvuse edenemise astmele sisuliselt vastab. Sellepärast on mõlemad üksteisega ja üksteise kaudu saanud, ja küsimusel, kas aru või keel varem on olnud, on niisama vähe mõtet, kui kuulsal vaidluse küsimusel, kas muna või kana vanem on.“ (Wundt.)

Keele saamise küsimus ühineb sedamööda küsimusega, kuidas inimesele omased ja tema teadvuse astmele sisuliselt vastavad ilmeliigutused keelehäälteks ja sellega aegamööda mõtete sümbolideks on saanud, mis ainult teatavatel erandistel kordadel vahekorda oma tähendusega ilmutavad. Et keel arvatavaste ilmeliigutuste lihtsamatest vormidest välja on arenenud, mis veel otsekohest vahekorda oma tähendusega ilmutasid, siis arvab Wundt sellest järeldada võivat, et ka keelehäälel niisugune vahekord või ühendus alguses kusagil puudunud ei ole. Kuid sellega ei ole veel mitte lubatud seda vahekorda otsekoheks pidada, nagu seda jäljenduse teoria teeb. „Palju enne on algusest peale kahekordses mõttes kaudne vahekord mitte ainult iseenesest võimalik, vaid õieti ainuüksi võimalik: esiteks ja peaaesjalikult sellepärast, et hingelise sündmuse esimeseks avalduseks artikulatsiooni-liigutus on, mitte aga hääle; see seisab järjekult ikka kaudselt, keeleliigutuse ja hääle suguluse läbi, hingelise sündmusega ühenduses; ja teiseks sellepärast, et hääleliigutus teda saatvas pantomiimilises ja miimilises liigutuses nii mõjusat toetust võib leida, et hääle alguses paljudel kordadel vahest alles nende saatvate liigutuste kaudu oma tähenduse sai. Kõige tähtsam primitiivilise keeleavalduse juures on sedamööda mitte hääle ise, vaid hääle ilmeliigutus (Lautge-

bärde), artikulatsiooni organite liigutus, mis, nagu teisedki ilmeliigutused, osalt sihtivana, osalt järelkujutavana esineb, ja mis käte ja muude kehaosade liigutusi saates õieti ainult miimiliste liigutuste iseäralise haruna tundmuste ja ettekujutuste koguilmega ühineb. Hääle ilmeliigutuse järelduseks on alles siis keelehää, mis artikulatsiooni-liigutuse ja hääle-sünnituse vahekorade varal muidugi ka sellega, mis ta ilmutab, teatavas suguluses võib seista. Kuid see sugulus jääb alati kaudseks. Keelehäält võib sellepärast seda vähem algusest peale tema tähenduse täieliseks ilmutuseks pidada, et sellele ilmutusele lähemal seisev hääle ilmeliigutus ainult osa miimilisest ja pantomiimilisest koguilmest on, mis teadvuse silmapilkse seisukorra teistele ilmutab. Sellele vastab täieste see osa, mida veel tänapäevgi looduserahvaste keeles kui ka lapse keele arenemises ilmeliigutus keele abivahendina etendab.“ (Wundt.) Sellest järgneb, et häälekeel alguses ilmeliigutuste keele najal on arenenud. Alles kauase kooselamise mõjul on häälekeel end aegamööda ära eraldanud ja iseseisvaks saanud. Et keelehää, end alguses ainult ilmeliigutusena ilmutas, sellepärast ei või kindlat, algupärast vahetorda hääle ja selle tähenduse vahel kunagi olnud olla. Muidugi avaldas end hääleliigutus igal ajal teatud ettekujutuste ja tundmuste ilmutusena, kuid sellest ei järgne veel, et ta hääle jälgenduseks oli. Kõneleja artikulatsiooni-liigutused sünnivad asja mõjul, mida see tema peale avaldab. Neid saadavad ilmeliigutused abivahendina. On hää, kord oma tähenduse saanud, siis jääb see temale alale, ehk küll tema kaasas käiv ilmeliigutus aegamööda kaob. Sedamööda ei ole mitte juhus keelehääle sünnitaja, vaid seda määravad miimilised ja pantomiimilised liigutused. Miimilised liigutused võtavad otsekoheselt keelehääle sünnitusest osa, sest hääle ilmeliigutus ise on ainult iseäraline kuju miimilistest liigutustest. Pantomiimiline liigutus aga käib hääle ilmeliigutuse ja sellest oleuva keelehääle kaasas. Nii sünnib keelehää, täieste psüho-füüsiliste (hingelis-kehaliste) tingimiste saadusena. Need tingimised on ainult erandlistel kordadel katselisele uurimisele kättesaadavad, peaasjalikult sellepärast, et algupärane vahetord keelehääle ja tema tähenduse vahel aegade jooksul kaduma on läinud. Silmapilklike psüho-füüsiliste tingimiste saadusena ei ole aga hääle ilmeliigutus mitte sugugi mehaniline refleks, vaid, nagu Wundt kinnitab, kõige lihtsam psüho-füüsiline reaktsioon liigutuste mõjukonnas. Ta on loomusunni või kindlaste piiratud tahteavaldus. Ta saab oma alguse mitte ainult meeltest, vaid peaasjalikult

hingest. Sellepärast on keele arenemine inimese enese vaimlise edenemise tõetruu ilmutaja. Keel ei ole aga mitte ainult teadvuse väline avaldus, vaid tingimata tarviline osa teadvusest enesest. Keel on, Wundti defineerides, inimese teadvuse tegevus, milles selle teadvuse arenemise põhjused end ilmutavad.

See on lühidalt katselise hingeteadvuse õpetus keele saamisest. Tähele panna tuleb, et see õpetus ka esiajaloolise uurimise poolt kinnitust leiab.

Nagu nägime, on keelefilosofias keele saamise kohta peajasjalikult kaks oletust: ühe järele peaks inimene enesele keele enam-vähem järsku omandanud olema, teise järele on kunagi nõndanim. „juur-keele“ ajajärk olnud, kus inimene omi mõtteid isoleeritud sõnajuurtes avaldas, millel mingit sõnasünnitavat võime ei olnud. Viimase oletuse järele peaks võimalik olema keeleajaloolise uurimise põhjal niisugust esiajaloolist juurkeelt uueste kokku seada, millest pärast kõik sugulased ajaloolised keeled välja arenesid. Nendest oletustest langes kõigepealt esimene (keele järsku saamisest), sest et ta kõige inimese edenemisega vastolus seisab. Kuid ka teine oletus ei või seisma jääda. Sest esiajaloolise juurkeele ja ajaloolise arenemisevõimulise keele vahel on siin kuristik, mida inimese mõistus ei suuda ära täita; ehk jälle peaks võimatut asja oletama: oli kord aeg, kus edenemist ei olnud (juurkeel), siis aga sai edenemine.

Kui nüüd aga kõik keeled, mida maakera rahvad kõnelevad, alles aegade jooksul alalise edenemise teel saanud on, siis ei või ka mingisugust tardunud esikeelt kunagi olnud olla. Ei ole sellepärast ka mõtet, ühest Indo-Germaani algkeelest kõneleda. Küll ei saa salata, et kõik Indo-Germaani keeled ühe perekonna liikmed on. Keel, millest nad välja on arenenud, on omakord kauase edendamise saadus. Indo-Germaani keeled on ühest põhjuskeelest umbes samasugusel teel tekkinud, nagu praegused Romaani keeled Ladina keelest, kuid seda põhjuskeelt on võimata rekonstrueerida selle materjali põhjal, mis temast põlvenenud keeltes praegu leidub. Kui mitmed sõnad Indo-Germaani keelte perekonna liigetes enam-vähem sarnased on, siis ei või ometegi kindlaste ütelda, et need sõnad samasuguses kujus ja samasuguse tähendusega juba ühes Indo-Germaani algkeeles olemas olid: on ju tuttav, et mitte ainult sõna kuju, vaid ka tema tähendus alatasa muutub, liiategi veel niisuguses keeles, millel veel kirja ei ole. Laenamisi ja üksteise peale mõjumisi võib lõppeks ka

keelte vahel ette tulla, mis mitte sugugi sama perekonna liikmed ei ole, kuid geografilise seisukorra tagajärjel kokku puutuvad. Nii on Eesti keel palju sõnu Saksa ja Vene keelest saanud, ja Saksa keel on isegi Eesti süntaksi peale olulist mõju avaldanud, ehk küll nendel keeltel Eesti keelega mingit sugulust ei ole.

Nagu sellest ülevaatest näha, on keele saamise küsimus piiramatusesse ulatav probleem. See on lõpmata arenemine üheltpoolt tagasi minevikku, teiselt poolt edasi tulevikku. Kolm mõjundit on aga, mis selles arenemises määravad osa etendavat: eelkäiva põlve keele traditsioonid, keelte vastastikune kokkupuutumine ja lõppeks keele enese sisemine tung edeneda. Nende mõjundite uurimine on keeleajaloo ülesanne. Harilikult aga etendab traditsioon keele arenemises peaosat. Traditsiooni kaudu end edasi pärandades ei sarnane keele arenemine mitte sugugi inimese põlvenemisele, sest see arenemine võib ka rahvaste vahel (vahest elukoha muutmise tagajärjel) sündida, kes sugugi sugulased ei ole. Nii võivad rahvad, kes sugulased ei ole, sugulasi keeli kõnelda, kuna aga sugulaste rahvaste keeled vahel liig tuntavalt üksteisest lahku lähevad. „Sest keel ei ole mitte elav olevus, kes teisest sarnase liigi olevusest põlvneb ja ise jälle lapsi sünnitab, vaid ta on inimese vaimu elav avaldus, mis, nagu kõik teisedki vaimlised tegevused, ühes inimese väliste ja sisemiste tingimistega muutub. Aga otse sellepärast, et tal iseseisvat olu väljaspool inimest ei ole, on ta seda truim pilt inimese vaimust enesest.“ (Wundt.)¹⁾

J. Audova.

Eesti Kirjanduse Seltsi hinnakuulutuse aruanne

Tolstoi Loll-Ivani ümberpaneku üle.

Ümberpanekuid saadeti 24 tükki järgmiste märgusõnadega: „Nah, olgu's peale“, „Pappid valetavad kantslist eneste kasuks“, „Kus viga näed laita, seal tule ja aita“, „Johannes“, „Muistne magus jutumaa“, „Lootja“, „Lollpea liivan“, „12“, „Ei kellegil käi pahalt pats, kui harib põldu

1) Peale Wundti põhjaneva töö, mille järele peajaslikult see ülevaade on tehtud, tarvitasin veel vanade teooriate karakteriseerimiseks Herder'i „Abhandlung über den Ursprung der Sprache“ ja „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“, kui ka Rousseau „Essai sur l'origine des langues.“

talumats“, „Leo Jämelane“, „Ärge tasuge kurja kurjaga“, „Saare Toomas“, „Ants Saaro“, „Tõnnu Mari“, „Uik“, „Ats“, „Сказка L. T. J. T.“, „Edasi!“ „Янки“, „Tööst saab isu, toidust jõudu“, „Purjukas“, (puhas ümbrik), „Ei elu seisa mitte eesmärgi kättesaamises“, „Kas võib Tolstoi tööd ära tunda“.

Peale nende tuli pärast määratud tähtaega (7. nov. 1911) veel kaks tööd: „Hilja“ ja „... väsinult, peas härmatiseehe kord elukirjast pöörad viimse lehe“. Need kaks pidid hinnasaamisest muidugi kohe kõrvale jääma, aga võeti siiski teistega ühes läbivaatamise alla.

Kui hinnamõistjad kõik tööd läbi olid vaadanud ja oma otsused üksteisele vastastikku teada andsid, tulid nad ühel meelel sellele otsusele, et auuhinnad andmata peavad jääma. Sest auuhind oli ainult hea ümberpaneku eest kuulutatud, aga sissesaadetud töödest on suurem hulk üsna kehvu, ja ka 4—5 paremad nende hulgast („Ärge tasuge kurja kurjaga“, „Uik“, „Hilja“, „... väsinult peas härmatise jne.“) on ikkagi nii puudulikud, et ka neid kaugeltki mitte heaks nimetada ei või.

Et keele puudus ümberpanijatele takistajaks oleks olnud, ei või ütelda. Tuleb küll ette, et mõnest Vene keele sõnast ja kõnekäänust vahest võõriti on aru saadud, aga seda sünnib siiski harva ja sellega võiks leppida, sest niisugusid üksikuid kohte võiks kergeste ära parandada. („Nendel tehases kulda ei olnud“ золота въ заводѣ не было. „Viin on priipärast, aga mütsisid naised teevad missugusid tahame“ (а шапки), soldatid jooksid laiale „pagu oinad“ (какъ бараны).

Ka Eesti keele tarvitamine on kaugelt suurema hulga juures grammatikalikult üsna korralik, otsekoheid, pahaks-panivaid keele vigasid on vähe.

Aga üleüldine suur puudus on see, et kõik ümberpanejad Tolstoi kõne mõnu täieste ära kaotavad, nõnda et kogu jutt päris väärtusetaks läheb, mis jutustada ei maksaks. Tolstoi siht juttu kirjutades oli muidugi see, et ta oma õpetust, mis temale otsekohelel teel õpetada mitte lubatud ei olnud, jutu kombel ära ütelda tahtis. Sellepärast laseb ta lastejutu tagant igalpool oma tõemeelt välja paista, on oma osavõtmisega iga sündmust ja seisukorda ära seletamas.

Seda tõemeelt ja osavõtmist ei ole ümberpanijate juures palju kuskilgi märgata. Sagedaste tundub just nõnda, et jutustaja isegi ei tea, mis see tähendab, mis ta jutustab.

Kõigepealt rikutakse suur osa töösid nõndanimetatud „rahvaliku“ sõnade ja kõnekäändudega ära, kui näituseks tõmbamise asemel „tirima“ öeldakse, ütlemise asemel „pajatan“, lolli asemel „lollikene“ ja muud sellesarnast: „mehikene“, „käbarad käivad“, „panevad nahka“, „vett vedama“, „ajage vennad vassi“ (s. o. tülisse), „elutses“ (elas), „hingitsen“ (elan) jne.

Siis tarvitatakse igavaid paberi keele sõnu ja kõnekäändusid: „vastasel korral“, „soetan“, „töötan“, „tahetakse tema kallal surma otsus täide saata“.

Otsitud alliteratsioon: „Mõisa oli mõõdukas“ (s. o. suur).

Luuakse ilma rõhuta lauseid, mis keegi rääkida ei mõista: „Aga mingisugusid teateid ei tulnud temale“, „Ainult agu vau seest leidis ta.“

Vedelad ja tühjameelsed ütlemised: „Küll on selle lolliga häda“.

Üheksas peatükk algab Tolstoil nõnda: „Жили три брата — царствовали“. Seda „царствовали“ tõlgivad kõik 26: „valitsesid“ ehk „valitsesivad“. Kohane oleks olnud „olid kuningad“. Valitsemise all ei oska lugeja omale midagi ette kujutada ja see teeb kogu ütlemise tuimaks.

Kaheteistkümnendas peatükis jutustatakse, kus lollid Iivanilt nõuu küsiwad, mis nad peenikese herraga tegema peavad, kes nälga hakkab jääma, sest et keegi temale enam süüa ei anna. Iivan kuulab meeste jutu ära ja ütleb: „кормить надо“. Seda „кормить надо“, süüa peab andma, mis nii hästi Iivani iseloomu ära tähendab, Iivani hinge ja meeoleolu nii tuntavalt avalikuks teeb, pannakse väga mitmet moodi ümber, aga kõik ümberpanekud peale ühe lasevad algussõna mõnu kaduma minna:

tarvis ikka toita
toitma teda peab
toitma peab (2 korda)
tarvis toita (2 korda)
peab toitma
teda tarvis toita
peab söötma
toitma peab teda (2 korda)
vaja toita
teda peab söötma
tarvis sööta (3 korda)
tarvis teda ikka toita

tarvis teda toita (2 korda)
eks söötma ikka pea
tarvis tale süüa anda
peab söötma
toita tarvis
tarvis teda sööta.

Üks jätab selle sõna otsekohese ümberpanemise hoopis kõrvale, ja ainult üks (muidu väga kehv ümberpanija) ütleb nõnda, kuidas siin ainult õige on: „süüa peab andma“.

Hinnakuulutuse nii kehv tagajärg tuleb üsna ootamata. Loota oli, et niisugune kerge keeletöö hästi pidi korda minema — ainult lihtne vanaviisi jutt!

K. Leetberg.
A. F. Tombach.
A. Jürgenstein.

C. R. Jakobsoni kirjad prof. J. Köhlerile. ¹⁾

Kõrgeste auustatud sõber!

On juba kaunike tükk aega mööda läinud, kui ma Teile viimast korda kirjutasin. Ma kuulsin ainult nii palju, et Teie Krimmis elasite, Teie adressi ei olnud võimalik saada. Ka praegusel silmapilgul ei tea ma, kas Teie juba Peterburis olete. Peaks see kiri Teile kätte jõudma, siis palun mulle sellest lühidalt teatada (pikki kirju Teile kirjutada ju ei armasta), et ma Teile Teile atlase, oma uuemad kirjatööd ja mõned ajalehed võiksin kätte saata.

Mis nüüd esiteks minu harilikusse elusse puutub, siis saab Teid huvitama kuulda, et ma veel „suitsetamist“ ja „joomist“ ei ole ära õppinud, „armastamist“ aga ka veel jätta ei või, ehk ma küll naese olen võtnud, nagu muud inimeselapsed, millest selgib, et minus ometi midagi luuletajast peituma peab. Et ma omale päris koha olen ostnud, seda teatasin Teile juba. Minu püüdmine läheb sinna poole, kohta ajajooksul eeskujulikuks majapidamiseks sisse seada ja siis ka põllutöö õpilasi võtta. Esiotsa seadsin ma Schwarzi õpetuseviisi järele piimatalituse sisse, mida ma Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi eeskujulikuks piimatalituseks nimetan, olgugi et selts selle piimatalituse kasuks midagi kaasa aidata ei või. Piimatalitus ühes eeskujulikkude lautadega maksab mul seni ajani 1600 rbl. Ka on juba mõned päris kohaomanikkude tütreid tulevaks suveks endid õpilasteks üles andnud, kuid elumaja puudub veel nende tütarlaste jaoks, sest minu oma eluruumid on juba minu enese pere konna jaoks

1) Siit saadik peale on kirjad Saksa keeles.

kitsad. Soomemaal peab valitsus omal kulul ühe põllutöö akademia, 18 piimatalitusekooli ja 8 alamit põllutöökooli üleval. Olgugi, et ka meil terve maa vaimline ja majandusline hea käekäik põllumajanduse peal põhjened, pole siin ometi ühtegi piimatalituse- ega põllutöökooli. Et mitte täieste hävineda ja suuri summasid, mis maa ostmine neelab, kokku saada, jääb meie talupojal üle, ainult linakasvatamisega röövmajapidamist ajada. Maa seest kistakse viimane rammu välja ja viiakse „ostuhinnana“ mõisaomaniku kätte. Talupojad saavad sel viisil küll pärisomanikkudeks, aga siiski on nad ei millegi omanikud, niikaua kui nad oma põldusid aastate pikkuse hoole läbi järkjärgult jälle viljakandvaks pole teinud. Korraliku piimatalituse, või- ja juustuvalmistamise läbi võiks maapinna kurnamine igatahes ära hoitud saada, sest et põhjalikkude katsete läbi selgeks on tehtud, et meie talukohad sel viisil veel suuremat puhastkasu annavad, kui linakasvatuse läbi. Selleks on aga mõnesugusid teadmisi vaja, mida ainult piimatalitusekoolis võib saada. Aga piimatalituse koolide jaoks ei ole meie kohalikul valitsusel raha. Viimased kolm aastat olen ma ainult põllumajandust uurinud ja olen omale ülesandeks teinud, sel põllul oma maarahva seas reformatorina (uendajana) üles astuda. Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsis olen ma juba 3 aastat esimees ja selle seltsi senise tegevuse üle ilmub minu poolt tuleval kuul väike raamat.¹⁾ Ma olen ka Saksa ajalehe „Neue Dörptsche Zeitung“ tasuta kaastööliseks hakanud, ainult et meie kasude heaks kihutusetööd teha. Seal juures olen ma mõnede „mööduandvate“ isikutega mõsnikkude seast karvu pidi koku läinud,²⁾ nimelt salanõuniku v. Middendorfiga, olen aga ometi nendega toredaste valmis saanud (habe sie jedoch mit Pomp aus dem Felde geschlagen). Kui need kirjatükid Teid peaksid huvitama, võin ma nad Teile ristpaela all saata.

Viljandi Eesti Põllumeeste Selts oli viimasel hingevaakumisel. Koosolekutel käis kõigest veel 5 kuni 10 meest. Seal paluti mind esimehe ametit enese peale võtta. Ma nägin, asi ei läinud teisiti, ma pidin seda palvet täitma, ehk mul küll raske on igas kuus kord seltsi asjus Pärnusse (65 versta) ja Viljandisse (60 versta, talvel 50 versta) sõita. Seal juures langeb ka suurem osa tööd kõnede asjus minu peale (Pärnu seltsis näit. pidasin 1875. a. 15 kõnest 12 mina). Ka selle seltsi protokollid pidin ma üles tähendama ja raamatusse kirjutama. Viljandi seltsis leidsin ma, et 1875. a. mitte ühte protokollit ei olnud sisse kirjutatud. Teie vennapoeg oli seltsi kirjatoimetaja. Maal on juba küllalt haritud jõudusid, kuid vähed liigutavad endid seal, kus nad mitte ei pea. Kui nad oma lähemad kohustused täitnud on ja mõnusat elu elada võivad, sellest on neile küllalt. Nende seas valitseb unine, laisk elu, ja puudub

1) E d a s i. Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi viies aastapäev ja mis seal tehtud ja nõuu peetud. Välja annud C. R. Jakobson, seltsi president. Viljandis. Trükitud F. Feldti juures. 1876. (Tõlk. täh.)

2) Harvendatud sõnad kirjas Eesti keeli. (Tõlk. täh.)

ajaleht, mille läbi neid võiks unest raputada ja uuele vaimustatud tegevusele virgutada. Ajaleht, mis tõesti Eesti ajaleht oleks, kui see ometigi kord tuleks! Minu palve peale, Tallinnas Eesti ajalehte „Edasi“ välja anda, pole seni veel lõpulikku otsust tulnud. Et õpetaja Haller selle aja sees Tallinnas ajalehte välja andma on hakanud (selge räbalaleht), siis andsin mina neil päevil ülemale tsensorivalitsusele palve, et Viljandis ajalehte „Edasi“ sellesama programmiga välja anda lubataks. Minevast aastast saadik on Viljandil ise oma trükikoda. Ka olla saksad Viljandi Saksa ajalehe väljaandmiseks luba palunud. Saksa ajalehed tekkivad kui seened maast. Nüüd on siin igal väiksemal urkal oma Saksa leht. Ehk võiksite Teie ka omalt poolt minu ajalehe asjus midagi teha. Ainult ettevaatust oleks vaja, et meie vastased asjast mitte teada ei saaks ja vastuagitatsiooni käima ei paneks.

Raamatutest olen ma viimasel ajal välja annud: Maadeteaduse kaartiraamatu, Venemaa kaarti ja Europa kaarti, oma Kooli lugemiseraamatu teise jao, mitmed raamatud põlluteaduse üle. Kooli lugemiseraamatu kolmat jagu trükitakse ka juba. Peale selle on mul 8 põllu- ja looduseteaduslist käsikirja kapis valmis, mis ma niipea, kui rahaline seisukord lubab, trükkida lasen. Terve talve otsa olen tütarlaste kooli lugemiseraamatu kallal töötanud.

Minu kiri on juba veidi pikaks läinud. Tuleva kord rohkem. Minu adress: Ней-Феннернъ, чрезъ Перновъ. Südamliku tervitusega

Teie truim C. R. Jacobson.

Kurgjal, 10. veebr. 1876.

Armas sõber!

Kaua pole mul enam nii suurt rõõmu olnud, kui Teie kirja silmates, mis ma juba adressist ära tundsin. Kuna ma tean, et Teie nüüd Peterburis olete, siis luban ma omale seda lõbu, Teile sagedamine meie töö ja tegevuse üle teateid saata.

Mis nüüd kõige pealt minu ajalehesse puutub, siis oleks küll soovida, et jõuud liikuma hakkaksid, nii et asi täide läheks, ja nimelt õige pea täide läheks, enne kui meie vastased aega saavad, selle vastu töötada. Ma saatsin lihtsalt Viljandist ülemale tsensorivalitsusele Peterburisse palve (9. veebr. 1876), milles ma seletan, et ma juba 1871. aastal 1. mail ülemalt tsensorivalitsuselt Tallinna jaoks ajalehe „Edasi“ kinnitust palusin, selle palve peale aga seni vastust pole antud. Et nüüd õpetaja Haller vahe ajal Eesti ajalehe väljaandmiseks Tallinnas luba on saanud, kaks ajalehte seal aga vaevalt üksteise kõrval elutseda võivad, et ma siis peale selle Viljandi lähedal maad olen omandanud ja siin põllumeheks hakanud: siis palun ma plaanituid Eesti ajalehte „Edasi“ selle programmiga Viljandi jaoks Liivimaal kinnitada. Palvekirjale lisasin veel juure, et Viljandi Liivimaa keskkohal ja nimelt meie põllumajanduslise tegevuse tsentrumis asub. Seni ei ilmü aga Viljandis ei Eesti

ega Saksa ajalehte, ehk küll selle linna ärimeestel ja ümbruskonnal lehe järele suur tarvidus on. Ka teatasin ma, et hoovikohtu advokat Dr. Herman Jürgenson tsenserimise tasuta oma peale võtab. — Nagu ma kuulen, tahetavat Viljandis ka Saksa ajalehte välja anda; oodatavat ainult kinnitust. Oleks küll veidi iseäralik, kui Saksa ajaleht kinnitust leiaks, Eesti oma aga mitte. Sestsaadik, kui siin maakonna gümnasium on, arvavad viljandlased. et nende kohus on Saksa tundmustesse ära sulada. Nii otsivad Viljandi kaupmehed nüüd „Neue Dörptsche Zeitung“ kaudu „õpipooissa, kes sündimise poolest puhastverd sakslased on“. Vastuvõetud õpilased pole küll kunagi oma verepuhtuse poolest muud, kui saksastamiseristsete läbi pühitsetud eestlased, peab aga viisakate elukommetega olema ja näitama, et saks tahad olla. — Ajalehe asjus olen ma ka Voldemarile Moskvasse kirjutanud.

Varem ei kinnitatud minu ajalehte Tallinna jaoks sellepärast mitte, et Schuvalov oma luba ei annud. Seda kirjutas mulle siis III. jaoskonna direktor von Schultz, kelle poole ma pöörasin. Ülem tsensorivalitsus näib lõpuliku otsusetegemise edasi lükanud olevat, sest muidui oleks mulle sellest teada antud. Nüüd ei ole Schuvalovi enam Peterburis ja asi ehk läheb, kui tast ruttu ja energiliselt kinni hakata.

19. veebr. pühitses Viljandi Eesti Põllumeeste Selts valla omavalitsuse 10 aastast kestvuse päeva, millest ka teiste Eesti seltside saadikud osa võtsid. Meie saatsime keisrile telegrammi.

Südamliku tervitusega

Teie truim C. R. Jakobson.

Uue-Vändras. 23. veebr. 1876.

Armas sõber!

Nõnda see lugu on. 9-dal veebr. s. a. saatsin ma Viljandist ülema tsensurivalitsusele palvekirja, ja juba nüüd, umbes 3 nädali sees, tuleb vastus, et see palve eitavalt otsustatud on. Kuidas võib asi nii ruttu ministrile ette pandud ja tema poolt otsustatud olla? Asi saab nii olema, et esimese palve peale Tallinna jaoks 4 või 5 aasta eest eitav otsus anti ja sel põhjal sain ma vastuse oma nüüdse palve peale. Nüüd jääks veel see tee üle, et keegi ministrile lähedal seisav isik asja temale ette paneks ja segadus sel viisil selgeks saaks. Siin ei või kõik korras olla, sest niisugune asi ei või kolme nädali jooksul ära otsustatud saada.

See viib tõeste meeleäraheitmisele, et seda ajalehe väljaandmise luba saada ei või. Ometegi on üsna kindlaste oodata, et Viljandi Saksa leht kinnitust leiab.

Praegu pean ma „Neue Dörptsche Zeitungis“ meie kogukonna-valitsuse pärast sulesõda. Üks osa mõisnikka läheb selle peale välja, et kogukonna omavalitsust praegusel kujul ilmast ära pühkida. Viimase 4 ja 5 aasta jooksul on vallalaeckad meelega revideerimata jäetud jne.,

et kõik pillapalla läheks jne. Ja nüüd lõpuks kirjutab Dr. Veske Tartus nimetatud ajalehes, kui hädaste tarvis oleks, et kiriku- ehk kihelkonnasteisjad vallavanemate valimisi juhiks. Herra Dr. Veske tunneb selles kirjas ainult võimetuid (unfähige) vallavanemaid ja harimata talupoegi nagu ta aasta eest kirjutas, et Eesti põllumeeste seltsides ainustki haritud liiget ei olla. Sel puhul teenis see ilalakkuja mõisnikkude käest enesele suveks reisiraha; nüüd näikse tal niisamasugune plaan olevat. Alatumat mõisnikkude armuleivasööjat ei või enam olla. Tema luuletuste seas tuleb järgmine salm ette :

Õitse laul.

- s. 4. Kõla laul ka kartlikult
 Helde! mõisa herral',
 Kulda-krooni prouakesel',
 Hõrnast õitsval' preilikesel'!
 Önnist und neil' õhka!

Niipea kui meie tüli „Neue Dörptsche Zeitung“ lõppenud on, saadan ma Teile need numbrid. Kui Veske luuletused ilmusid, tegin ma järgmise salmiku :

Uued armid haa põhjas.

Kalmu aias, künka all
 Hingas vana meesi,
 Aga rahu polnud tal,
 Keskööl kõndis üleval,
 Käis siis ohu teesi.
 Armid lasknud puhata,
 Mis tal elus löödi;
 Luud kõik alles, armid ka,
 Muidu ilma lihata,
 Nii ta jättis voodi.

Elus preili piitsa tõi,
 Proua aknal seisis,
 Mõisa herra armid löi,
 Mehe verd siis rohi jõi,
 Surma-haavus tõusis.

Ohkas veel: „Oh lapsed te',
 Tasuge mo häda!“
 Maeti siis. Nüüd õösite
 Hirmsas kujus luusite
 Ootamas käis seda.

Kõndis, rändas õösite,
 Et tal rahu tuleks,
 Ootas kaua luusite,
 Kes ted' saadaks rahule,
 Kes ta maksja oleks.

Ja kui ööse õitsi mees
Laulis oma elu,
Siis ta seisis tema ees,
Vingus kaasa udu sees.
Kaotas kaste vilu.

Nii ta aastad haua seest
Õöse kõndis tuulis,
Lootes, oma poegadest
Tõusvat ika veel üht meest,
Kunni laulu kuulis:
„„Kõla laul ka kartlikult
Heldel mõisa herral',
Kulda-krooni prouaksel,
Õrnast õitsval preilik'sel!
Õnnist und neil' õhka!““

„Oh, mo poeg, mo veri, luu,
Mis on sinust saanud!
Araneetud olgu sa,
Sinu ila-lakk'ja suu,
Laulud, mis sa loonud!“

Nii ta vingus valuga,
Kiskus armid valla,
Ruttas hirmsa kõlaga,
Tasumata võlaga
Kalmu künka alla.

Ei nüüd julge enam ta
Ilma ette tulla,
Aga maa all rahuta
Hingab süüta vaevas ta
Kust tal armid olla.

Teie näete, ma olen ikka veel seesama. Kui seda ainult kõik oleksid, nii kui mina olen!

Praegu olen ma ka pappidega karvupidi koos. Et õpetaja minu tütart meie perekonna matusepaika, mis ma oma koha peale asutasin, matta ei tahtnud, siis tegin ma seda ise. Nüüd on praost konsistoriumile kaebanud, et ma oma lapse pühitsemata mulla sisse olen matnud, ja sealt on kiriku-eesõisja käsu saanud, asja seadusliku karistuse alla anda. Siiski hakati minust üsna õrnade käppadega kinni, ja ma arvan, et asi niisama lõpetatakse.

Südamliku tervitusega Teie truu C. R. Jacobson

Uue-Vändras, 19. märtsil 1876.

Kirjanduslik ülevaade.

Eduard von Keyserling, **Helged päevad**. Novellid. Saksa keelest Emilla Linde. „Noor-Eesti“ väljaanne, 1912.

Krahv Eduard von Keyserlingi nimi on Eestis juba tuttav. Tema „Dumala“ ilmus mõni aasta tagasi „Postimehes“. Peale selle on veel paar teist tema novelli siin ja seal ajalehtedes ilmunud. Tänu „Noor-Eesti“ kirjastusele, on meil nüüd tema paremad novellid ka raamatu kujul olemas.

Krahv E. v. Keyserling on üks parematest Saksa oleviku novellistidest. Milieu, mille kujutamises tema talent end avaldab, on Preisi-Balti aadel. See on maailm, mis varasest keskajast kuni siiani kõigest muust maailmast paksude lossimüüride läbi ära oli eraldatud. Midagi legendarlikku lehvib losside ümber. Rahva keskel jutustati palju muinasjutulist rüütlitest ja lossipreilidest. Missugune see müüridetagune maailm tõepoolest oli, sellest oli vaevalt aimu sellel, kellel mitte õnn ei olnud „kõrgeste sündida“.

Siis ilmub krahv Eduard von Keyserling, ise Balti aadeli võsu, avab lossi raske raudvärava, mis aastasadad riivis on seisnud, viib meid sisse ja tutvustab meid selle ümbrusega, kus ta on üles kasvanud. Ta on lossis täieste kodus, sellepärast tunneb ta siin iga nurka ja soppi. Ta tunneb kõik puiesteed mõisa aias, muruplatsid, tiigid, ta teab kõik hobused nime pidi tallides. Ta võib isegi üles anda, millest see või teine tuba lossis lõhnab, missugused pildid sellel või teisel seinal on, missuguses sirelipõõsas ööpik aias laulab, kui seltskond õhtul sinises toas lahtiste akente all istub ja igavust tunneb.

On tõeste iseäralik maailm, see Keyserlingi milieu. Kõik elu liigub siin tardunud vormides. Kõiges valitseb tenue. Traditsioon on siin ebajumal. Selle ülevalpidamises näevad lossi elanikud oma elu ülesannet. Loovat tegevust siin ei ole, ega võigi olla, sest see tooks ikka midagi uut, mis aga patt traditsiooni vastu oleks. Kõik peab nii jääma, nagu ta aastasadad on seisnud. Siin nagu ei olekski elu; kõik nagu suigub kollases hämaruses eesriiete taga. Lossi ei tohi midagi sisse pääseda, mis sinna mitte ei ole kuulunud. Söömad, tualeti tegemine, külaliste vastuvõtmine, jahil käimine jne., need on tähtsamad päevatalitused lossis.

Keyserling vaatab elu peale filosoofi seisukohalt. Ta ei naera kellegi puuduste üle, vaid võtab inimese niisugusena nagu ta on. Tema ironia on diskreet, vabandav. Ta ei mõista kellegi üle kohut. Skepsis ja vaikne resignatsioon on tema luule põhitoonid. On tunda, et Keyserling ise need olud ja inimesed üle on elanud, keda ta kujutab. Kõik sünnib tema maailmas teatud paratamatusega. Loss omade traditsioonidega on see, mis tema elanikka köidab. Kes nende traditsioonide vastu eksib, see on tingimata kadumisele määratud.

Keyserling on peenike stiili kunstnik. Mõne joonega on tal pilt valmis. Ta ei tarvita õhtralt värvisid, sest värvide rohkus ainult pimestaks.

Ta ei vali kunagi sõnu, alati tuleb talle kohane epitheton nagu iseenesest. Iseäralise plastilikkusega kujutab Keyserling päikese loojaminekuid, kohvitundisid lossi verandal, videvikku ja kuuvalgeid öösid. Mõned tema võrdlused otse üllatavad oma lapidarsusega, nagu: „Tükk kuud rippus pargipuude latvus:..“ „Kusagil kriiksus akna luuk, hoigas oks. Oli, nagu eksiks mõni sündmus läbi pimediku ja ärataks magavat aeda..“ (Kirjud südamed.)

Hermann Bang võrdleb Keyserlingi Turgenjeviga. „Mõlemate stiilil on seesama värv, melanhooliline hõbehall, milles nende ilmuvus end raskemeelselt peegeldab. Nende keelel on seesama rütmus, jõe veerev tasane laulmine, kui hämardab. Nende sõnadel on needsamad helid, nagu rändajate kurvameelne jutustamine, kes üle väljade rändavad, valgete väljade pimedal õhtul.. Kannatlikkus on Keyserlingi luule hing. Võitluses omandatud tasane kannatlikkus..“

Pealkirjaks nimetatud kogule on Keyserling mottoks pannud Shelley sõnad: „*Common as light is love* — Üleüldine nagu valgus on armastus“. Ja tõepoolest on kõigi kolme novelli aluseks armastuse konflikt.

Esimeses novellis (Kokkukõla) kujutatakse abielu tragöödiat, mis sellest tekib, et abikaasade vahel hingeline kokkukõla puudub. Felix von Bassenov on tugev jõuinimene, kes rohkem meelelise maitsmise poole kaldub. Annemarie aga, tema abikaasa, üliõrn, kahvatu, peaaegu läbipaistev olevus, võib omast mehest ainult väljavalikut tarvitada. Tema jaoks on elu eliit määratud, kõik muu lükkab ta suverääni liigutusega tagasi: „Ei, tänan, see ei ole mitte minu jaoks“. Ta on kirik, millele tema mees ainult pühalikus ärduses võib ligineda, Ei või ütelda, et Felix just kõige jämedam meelte inimene oleks. Ta on nende meeste hulgast, kelles kehalisel ja hingelisel kummalgi oma iseolemine on, kuid kehaline kaalub temas hingelise kaugelt üles. Ta tüdib ära mõõda maailma ümber reisimast ja „võoraste impressionide astjas“ olemast. Ta ei taha end alati „iludustega nuumata“ lasta, mis temale õieti ükskõiksed on. Ta tahab jälle tööd, vastutust, tahab käskida. Aga see läheb talle ka varsti igavaks: „Midagi teha ei ole kellegi kunst, nii võib kergeste päeva mõõda saata. Aga vaikselt istuda ja kenade, heledate asjade peale mõtelda, see on kultur“. Ta näeb vahel hirmsaste vaeva, et Annemariele meeldida. Aga see kõik on asjata. Nende vahele on „onkel“ Thilo asunud, riigipäeva saadik, nende majavõõras. Et viimane riigikrahv Elmtis olla, on see neljakümne-aastane otsustanud, mitte naist võtta. Ta on nii suurtsugu, et välja surra tahab. Tema ja Annemarie vahel on hingeline ühendus olemas. See teeb Felixi nii armukadedaks, et ta Thilole omas majas viibimise tahab ära keelata. Thilo aga ei lase asja nii kaugele minna. Ta lahkub vabatahtlikult. Kuid enne suudleb ta aias Annemariet, sest: „millegi nagu süü vahetamine köidab kõvemini, kui sõrmuste vahetamine“. Tal on õigus. Annemarie ei või ilma temata enam elada: ta läheb — tiiki.

Teine novell, „Soldati-Kersta“, ei ole mitte lossist. See on erand Keyserlingi juures. Siin ei ole närvisid ega subtiilsid tundmusi, vaid ainult tugev loomusund — instinkt. Kersta, noor terve soldati naine, kelle mees teenimas, laseb end, kevadel päranduse protsessi pärast linnas käies, ühest metsaasjanduse abilisest ära eksitada. Kui Thome, tema mees, koju tuleb ja ootamata poja eest leiab, hakkab ta naist armetult kolkima. Kersta hulub valu pärast, kuid tunneb ühtlasi midagi kui rahuldust, midagi kui kōdistust. „Mees on tugev!“ imestab ta. Pärast, kui Kersta protsessi on võitnud ja talu enesele saanud, lepikse ära: Thome toob linnast punase siidirätiku „perenaisele“ ja saiapätsi — „võnglasele“. See on juba hea märk.

Kolmas novell, „Helged päevad“, milles autor oma mina'ga jutustab, on nendest kolmest kõige parem. Siin käsitatakse keerulist, osalt müstilist armastuse draamat. Kaheksateistkümne-aastane Bill, autori mina, kes gümnasiumi lõpueksamil on läbi kukkunud, peab, et hooletusesse jäetud õppimist parandada, isa juure mõisasse jääma, kuna ema õdedega mere ääre suvitama läheb. Siin mõisas elab ta imelikka asju üle, rohkem pealtvaatajana kui osavõtjana. Ta armastab naabrimõisa Gerdat, kes temaga ühevanune on. Aga sellel armastusel ei ole iseäralist edu, sest Bill tunneb, et temaga — läbikukkumise tagajärjel — ikka kui poisike-sega ümber käiakse. Seda huvitavamad on aga tähelepanekud, mis ta teeb. Tema isa, krahv, see uhke aristokraat, teravate, õigete joontega, kitsaste huultega, peenikeste, valgete naiste kätega, armastab Gerda vanemat õde Ellitat, mitte vähem aristokraatlist lossipreilit. See vahekord on juba kauemat aega kestnud. Nüüd on aeg kätte jõudnud, et Ellita peab mehele minema. Krahv, tema senine armastatu, sunnib teda seda tegema. Ellita peab nüüd „postamendi otsa asuma“ ja uhket „aadelikultuuri repräsenteerima“, hoolimata sellest, et ta meest, kellele ta läheb, sugugi ei armasta. Ellita kuuleb sõna. See on distsipliin, see on t e n u e. Mis sellest, kui Ellitast pärast vahest esimese novelli Annetarie saab! Et vanalase krahvi kohta olukord nüüd oma huvituse on kaotanud, võtab ta enesel morfiiumiga elu. Tema „maja oli valmis.“ NB: Kõik, mis kodanlises maailmas suure kõmuga sünnib, sünnib siin tagasihoidlikult. Bill aga, kes kõrki surnut mustas seltskonnakuues laudsil vaatleb, tunneb eneses elu võimsalt tuikavat. Tema lükkab surma kirglikult tagasi. — See novell on üleüldse täis vaimu ja rikas huvitava olukordade poolest.

Proua Emilia Linde on tõlke nähtava hoolega teinud. Mõned lapsus'ed ja mitte-täpipsused tulevad ju ette [„oldakse“ ja „ollakse“ kõrvuti, „nisu“ (Gerste), „kraf“, „teenri väike abiline“ (Hilfsdiener) jne.], ka mõned laused oleksid vahest võinud viilitumad olla. Aga need väikesed puudused, mida osalt ehk korrektori arvesse tuleb panna, ei vähenda töö väärtust.

J. Andova.

Nooresoo kirjawara:

Nr. 1. **Eesti ennemuistsed jutud.** Piltidega. Kogunud ja trükki toimetanud M. J. Eisen. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 75 kop.

Nr. 2. **Greeka muinaskangelased.** Eestistanud Anna Haawa. Piltidega. K. A. Raagi kirjastus Tartus 1909. Hind 1 rbl. lihtkõites, 1 rbl. 15 kop, kalingorikõites.

Nr. 3. **Wee-alune riik.** W. Lunkewitschi järele Wene keelest. M. Hermann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 25 kop.

Nr. 4. **Ojamõlder ja tema minija.** Lydia Jannseni jutustus. H. Laakmann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 30 kop.

Nr 5. **Elu sügawusest.** Kirjutanud Juhan Liiw. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1910. Hind 40 kop.

Nr. 6. **Kõu ja Pikker.** Rahwasuust saadud ainete järele salminud M. J. Eisen. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1910. H. 25 k.

Nr. 7. **Laane-hunt.** Seton-Thomsoni järele eestistanud A. Põllusaar. Piltidega. Georg Zirk'i kirjastus Tartus 1910. Hind 40 kop.

Nr. 8. **Ennosaare Ain.** Jutustus Eesti minewikust. Kirjutanud E. Aspe. M. Hermann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 50 kop.

Nr. 9. **Rooma muinaskangelased.** Piltidega. Eestistanud Anna Haawa. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1910. Hind 1 rbl.

Nr. 10-a. **Kalewala.** Eestistanud M. J. Eisen. I. jagu. „Postimehe“ kirjastus 1912.

Nr. 11. **Lookesed loodusest.** Wabalt Hermann Wagneri järele tõlkinud Eesti tütarlaste gümnaasiumi IV. kl. õpilased 1909. a. Trükki toimetanud M. Kampmann. Piltidega. Georg Zirk'i kirjastus Tartus 1911. Hind 45 kop,

Nr. 12. **Kuidas inimesed wanast elasid.** Piltidega. F. Gansbergi järele Anna Haawa. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 13. **Oma tuba, oma luba.** Kirjutanud J. Pärn. Teine trükk. K. A. Raag'i kirjastus Tartus 1911. Hind 20 kop.

Nr. 14. **Bob Ellerhein.** Jutustus Eesti minewikust. Kirjutanud M. Pödder. H. Laakmann'i kirjastus Tartus 1912.

Nr. 15. Kooli näitelawa I. **Wali õeke.** Laste naljamäng kahes waatuses. Wene keelest O. Truu. H. Leokese kirjastus Wiljandis 1911. Hind 30 kop.

Nr. 16. **Luige Laos. Suwe-Jaani sõpradele.** L. W. Laakmann'i kirjastus Pärnus 1911. Hind 30 kop.

Nr. 17. **Kasu-mets.** Koolilaste wabad mõttemõlgutused. Korraldanud ja trükki toimetanud M. Kampmann. A. Buschi kirjastus Tallinnas 1911. Hind 80 kop.

Nr. 18. **Tuhat-üks ööd.** Hommikumaa muinasjutud. Tõlkinud H. Oraw. J. ja A. Paalmanni kirjastus Tallinnas 1911. Hind 1 rbl.

Nr. 19. **Ühismängud nooresoole.** Kogunud kooliõp. A. Rull. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 20. Fr. R. Krentzwaldi **Kalewipoeg.** Eesti nooresoole toimetanud P. Org. Teine trükk. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 80 kop.

Nr. 21. **Roosa ehk lapse armastus.** Chr. Schmidi järele B. Gildenmann. L. W. Laakmann'i kirjastus Pärnus.

Nr. 22. **Õnnelik Kuningapoeg** ja teised jutud Oskar Wilde järele. Inglise keelest M. Kurs-Olesk. K. Sööt'i kirjastus Tartus.

Nr. 23. **Suur Tõll,** Saaremaa wägimees. P. Süda. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 20 kop.

Nr. 24. **A. P. Tschelowi wäljawalitud jutud.** Tõlkinud O. Truu. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 25. **Must kuub.** Jutustus Eesti ärkamise ajast. Kirjutanud J. Pärn. G. Zirk'i kirjastus Tartus 1912.

Nr. 26. **Karri ja Hallkasuka elulugu.** Selma Lagerlöfi järele. M. Nurm. A. Buschi kirjastus Tallinnas 1911. Hind 30 kop.

Nr. 27. **Westelood loomadest.** Eesti keelde Anna Haawa. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 40 kop.

Nr. 28. **Wested loodusest I.** Dr. E. Budde järele H. Oras.

Nr. 29. **Andersoni muinasjutud.** Eesti keelde wäljwalinud A. Haawa. J. ja A. Paalmann'i kirjastus Tallinnas.

Nr. 30. **Eesti muistsed jumalad ja wägimehed.** M. J. Eisen. K. Sööt'i kirjastus Tartus.

August Gailit

„Kui päike läheb looja“.

Hind 75 kop. Saada igast raamatukauplusest. Pääladu Pärnus J. Karu raamatukauplustes, Rüütli 47 ja Jäneselja uul. 6.

Vastutav toimetaja ja väljaandja J. Jõgever. — Tegev toimetaja V. Grünthal.